

4. Moments viscuts a Gràcia durant la Setmana Tràgica de 1909

Josep Maria Contel Ruiz

Taller d'Història de Gràcia Centre d'Estudis

Índex

Introducció	3
La Setmana Tràgica de 1909	5
La Guerra de Melilla	8
Mobilització de reservistes	11
Esclat popular	14
El tramvia a la Setmana Tràgica	17
L'església dels Josepets	20
Las barricades de Gràcia	23
La parròquia de Sant Joan de Gràcia	26
L'Oratori de Sant Felip Neri de Gràcia	29
El convent-escola de les Carmelites Descalces	32
Torrent de l'Olla - Travessera de Gràcia i la fàbrica d'electricitat	35
La Creu Roja de Gràcia	38
Església de Santa Maria i Jesús de Gràcia	42
La guàrdia civil en el conflicte	45
Intervenció de l'exèrcit a la revolta	48
Ferrer i Guàrdia cap de turc de la revolta	51
A tall de cloenda	54
Itinerari	57
Bibliografia	59

Introducció

Desperfectes ocasionats al convent - escola dels claretians a Gràcia arran dels fets de la Setmana Tràgica de 1909 a Barcelona. ÀNGEL TOLDRÀ VIAZO (A.T.V.)/ARXIU JMC

Dotze anys després que Gràcia perdés la seva plaça com a segona ciutat de Catalunya en quedar integrada a Barcelona i convertir-se en un dels suburbis de la ciutat, esclatà la revolta de la Setmana Tràgica, la darrera setmana del mes de juliol de l'any 1909. Una Gràcia obrerista i republicana com havia anat demostrant al llarg del segle XIX, amb fets com el de la Revolta de les Quintes de 1870, quan les dones en foren les protagonistes. Una dècada també després que el regne d'Espanya perdés les colònies d'ultramar, de Cuba i Filipines.

Malgrat estar ja en el segle XX les polítiques i prebendes del país envers les classes dominants va empènyer Espanya a una nova guerra colonial, en un territori molt proper al qual es podia arribar gairebé amb barca, i que tornava a situar el país més a prop del segle XIX que del XX. Tot i que per a moltes persones el segle XIX va acabar el 1939.

Sigui com sigui, en la guerra de Melilla iniciada aquell mes de juliol per la gent del Rif i de la qual el Govern va fer una qüestió d'estat, com sempre pagaren els plats trencats les classes populars. La gent amb menys recursos van veure com es tornaren a emportar els

seus fills a l'Exèrcit, per combatre en una nova guerra que només defensava el poder colonialista d'un grup d'empresaris.

La resposta a aquest desgavell no va trigar gaire a tenir ressò als carrers en forma de vaga general, el dilluns 26 de juliol. La protesta va continuar amb una crema d'esglésies i convents i que finalment fou reprimida a sang i foc per les forces de la Guàrdia Civil i de l'Exèrcit, i que es va estendre de manera més o menys controlada fins al diumenge 1 d'agost, quan els tramvies tornaren a sortir al carrer i algunes esglésies i convents tornaren a celebrar misses.

Però amb misses i tramvies no se solucionava el problema, ja que obria la porta a detencions massives, judicis sumaríssims, execucions i penes de presó per a molts dels detinguts. Tot per què? Com succeí a la Revolta de les Quintes de 1870, quan l'exèrcit prengué Gràcia, ambla mateixa repressió i al cap de pocs dies

es feia l'odiat sorteig per enviar graciencs a l'exèrcit. En aquesta ocasió els homes pobres continuaren anant a la guerra, en un conflicte que es va perpetuar durant anys. Però aquesta és una altra història.

Quant a Gràcia, la revolta de la Setmana Tràgica tingué un caire més republicà, més de barricades, més d'enfrontaments amb les forces d'ordre i amb un índex de crema de convents molt baix. Uns fets, els viscuts a la darrera setmana de juliol de 1909, dels quals també una part de dones foren protagonistes, en plantar cara a la Policia i l'Exèrcit.

Malauradament, la revolta de 1909, tot i que marcava un punt d'inflexió del món obrer vers les conductes de les classes dominants i de l'església, aquests no la tingueren en compte per intentar canviar les seves polítiques socials, i el juliol de 1936, arran de la sublevació dels militars, les classes populars esclataren de nou contra el poder existent d'una manera més violenta.

La Setmana Tràgica de 1909

Trasllat de ferits per portalliteres de la Creu Roja durant els fets de la Setmana Tràgica del juliol de 1909 a Barcelona. AUTOR DESCONEGUT/ ARXIU JMC

S'ha denominat Setmana Tràgica de 1909 les diferents revoltes populars que tingueren lloc entre el 26 de juliol i el 2 d'agost de 1909, a Barcelona i en diferents poblacions industrials catalanes, arran de la mobilització de reservistes de l'exèrcit que foren enviats a començament del mes de juliol a la guerra de Melilla.

Va ser un esclat popular que també amagava un sentiment anticlerical molt estès entre les classes populars, que acusaven l'església de decantar-se sempre en favor dels rics i poderosos, de les classes dominants. Un altre punt a valorar en aquest enfrontament amb el clergat

era el seu control sobre el sistema educatiu, que era contrari a qualsevol proposta d'obertura, com l'Escola Moderna de Ferrer i Guàrdia, les escoles obreristes, i fins i tot, les escoles evangèliques.

Un altre factor que també cal tenir en compte és que des de l'inici de la guerra de Melilla diverses entitats obreres havien fet actes per tot Catalunya contra aquestes llesves de reservistes, contra el govern de Maura i fins i tot amb postulats proindependència marroquina.

Per tant, en part no és gratuït que els revoltats aixequessin més de 250 barricades a la ciutat, més de setanta de

les quals a Gràcia, així com que fessin circular llistes de convents, esglésies, escoles que havien de cremar. Tot plegat, una munió de gent que, pensant que la religió catòlica era el mal de tot el que els passava, no dubtaren a desenterrar cadàvers i fins i tot a ballar amb ells.

Tampoc van ajudar les càrregues amb foc real que ocasionaren morts i que foren contestades pels revoltats, en un enfrontament que creien lícit. Tot plegat, una lluita de la classe obrera que el ministre de la Cier-va, davant de la possibilitat que s'estengués per altres

províncies espanyoles, va transvestir com a “revolta separatista” malgrat estar liderada per republicans, anarquistes i socialistes.

Arran de la repressió que el govern de la nació va exercir, sobretot amb l'execució de Francesc Ferrer i Guàrdia i la resposta que rebé internacionalment amb manifestacions davant de les ambaixades d'Espanya arreu del món, Alfons XIII es veié obligat a destituir el president conservador Maura i substituir-lo pel liberal Segismundo Moret.

L'apunt

El balanç final dels fets de la Setmana Tràgica va ser:

Pel que fa a les pèrdues humanes, es produïren entre 110 i 115 morts, entre els quals hi havia 3 religiosos, 104 civils, 4 o 8 policies i 4 membres de la Creu Roja, mentre que els ferits arribaren a 441: 124 militars i policies, 300 civils i 17 membres de la Creu Roja.

Quant a edificis religiosos, 80 van ser cremats, entre ells 33 escoles i 14 parròquies.

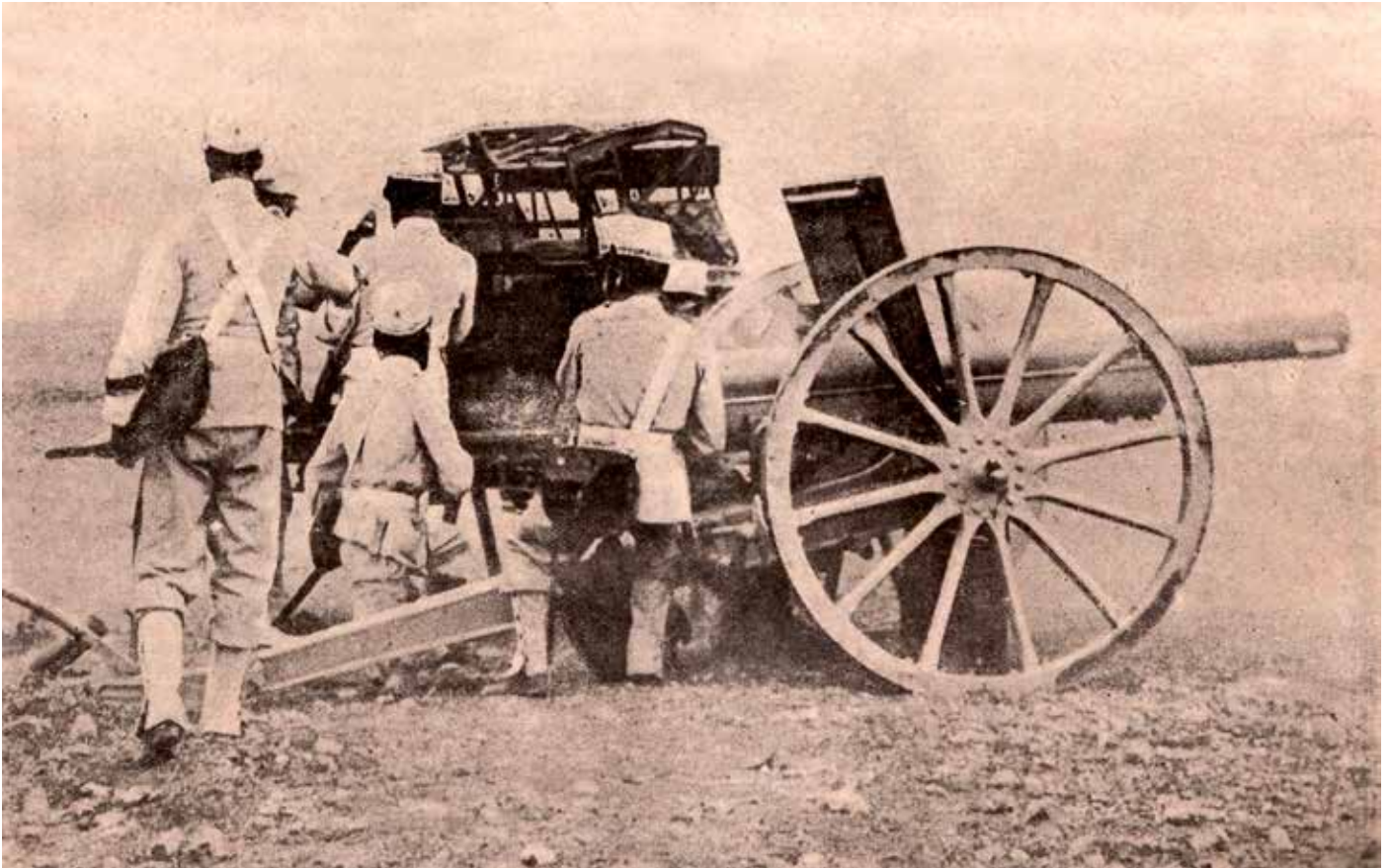
Amb relació a la repressió iniciada pel govern de Maura i el governador civil de Barcelona Evaristo Crespo Azorín, entre els mesos de juliol de 1909 i abril de 1910, van ser detingudes 1.967 persones i 200 més foren desterrades a més de 300 quilòmetres de Barcelona, s'organitzaren processos militars contra 1.925 dels detinguts, dels quals 214 en contumàcia, amb el resultat de 469 sobreseguts, 584 absolts, i 17 penes de mort, de les quals se n'aplicaren 5.

La imatge

Barricada del carrer de Sant Agustí Vell, al barri de Santa Caterina arran dels disturbis de la Setmana Tràgica de 1909.

La guerra de Melilla

Imatge d'un canó Schneider, disparant contra posicions enemigues a la muntanya del Gurugú, publicada el 17 d'agost de 1909 al diari ABC. ALBA/ABC

Després de la pèrdua de Cuba i les Filipines, alguns empresaris van fixar el seu objectiu al continent africà. Un d'aquests negocis va ser l'explotació de les mines de Desula prop de la ciutat de Melilla, una explotació minera que des del primer moment fou controvertida, ja que l'empresa espanyola que havia adquirit els drets d'explotació, ho havia fet a través dels Bu-Hamara, quan pertanyien als Beni Bu-Iffror. Evidentment, el conflicte estava sobre la taula.

Per enllaçar Melilla amb les mines de Desula, el mes de juliol de 1909, els espanyols començaren a cons-

truir un traçat ferroviari d'uns 20 quilòmetres, per facilitar el transport de mineral extret. El dia 9 de juliol de 1909 una facció de rifenys atacà una caseta espanyola, un fet que es va considerar un atac de guerra, que fou l'inici de la guerra de Melilla i que va suposar dies després que el govern del país mobilitzés 18.000 reservistes.

Els dies següents els moviments de tropes espanyoles per controlar el territori fou constant, de la mateixa manera que els enfrontaments amb els rifenys. Una de les batalles més importants es va produir el 27 de juliol, al bell mig de la Setmana Tràgica, a l'entorn al turó del Gurugú, coneguda també com la desfeta del

barranc del Llop, quan, en un moviment de protecció dels treballadors que estaven reparant el traçat de la via fèrria, una brigada de l'exèrcit comandada pel general Guillermo Pintos, es va dividir en dues meitats.

Una d'aquestes, amb el general al capdavant, en internar-se pel barranc de l'Infern fou atacada pels rifenys. Les tropes espanyoles van intentar protegir-se d'aquest atac entrant en el barranc del Llop, però malauradament van ser sorpresos per l'enemic, que pràcticament va anihilar aquesta unitat. Fonts no ofi-

cialment apuntaven que hi va haver entre 1.000 i 1.500 morts, entre ells el general Guillermo Pintos, mentre que les xifres oficials situaven les baixes, entre morts i desapareguts, en 700 efectius.

Va ser una desfeta important, que va generar molta commoció al país, sobretot per l'elevat nombre de soldats morts. Quant al seu efecte sobre els fets de la Setmana Tràgica que vivia la ciutat en aquells moments, directament no hi va afectar gaire, ja que estàvem en ple aixecament de barricades i crema de convents.

L'apunt

Acabada la revolta de la Setmana Tràgica, el conflicte a Melilla continua latent, encara més després de la gran derrota que l'exèrcit espanyol va patir el 27 de juliol al barranc del Llop. En aquest sentit, el teatre d'operacions militars seguí en actiu fins al 13 de desembre de 1909, any en què la darrera cabila, la de Beni Bu-Gaafar, encara alçada en armes, les va deposar i va donar pas al final d'aquesta guerra. Això va permetre poder acabar la via fèrria i començar altres obres del ferrocarril, d'una carretera i un far.

La imatge

Fotografia del tren de les mines amb una columna de soldats de protecció, publicada el 4 d'agost de 1909 al diari *ABC*.

Mobilització de reservistes

Embarcament al port de Barcelona amb destí a Melilla, del Batallón de Cazadores de Barcelona, al vapor Catalunya. Un contingent en el qual els soldats ja no porten l'uniforme peninsular, sinó el de *rayadillo* d'ultramar. AUTOR DESCONEGUT/AFB

Arran de l'inici de la guerra de Melilla, el 9 de juliol de 1909, el govern espanyol va mobilitzar 18.000 reservistes, 9.000 dels quals eren catalans. El 14 de juliol, a la Capitania General de Catalunya, s'hi van reunir el capità general de la regió, Luis de Santiago, amb l'empresari Claudio López Bru, marquès de Comillas, un dels màxims accionistes de la Compañia Española de Minas del Rif (origen del conflicte) i de la Compañia Transatlántica Española (naviliera que va transportar els soldats de Barcelona a Melilla), per tractar de l'embarcament de la dotació de reservistes catalans cap aquesta ciutat nord-africana.

Els anomenats *reservistes* eren homes que ja havien complert el servei militar obligatori en l'època anterior, però que el govern del país, via decret, podia tornar a mobilitzar una altra vegada. En ser homes llicenciats, molts d'ells ja havien format família, amb dona i fills, i aquesta mobilització suposava empènyer la seva família a la misèria, pel fet de perdre aquesta el jornal del cap de la casa, a més de la possibilitat de morir o quedar invàlid de guerra.

En canvi, els fills de les famílies benestants podien pagar una quota de 6.000 rals (1.500 pessetes) i quedar exempts d'anar a la guerra: una quantitat que un obrer de l'època no podia pagar de cap manera. A més

a més, les anomenades “dames blanques”, senyores de la burgesia, es dedicaven a repartir entre els soldats, abans d'embarcar, tabac, escapularis i medalles.

El diumenge 18 de juliol, durant l'embarcament de reservistes a bord del vapor Catalunya, aquests començaren a llançar a l'aigua les medalles i els escapularis, mentre la gentada que s'havia aplegat prop del vaixell començava a cridar: “llanceu els vostres fusells!”, “que hi vagin els rics!”, “que hi vagin els frares!”,

“o tots o cap!”, “a baix Comillas, entre altres consignes. Enmig d'aquesta exaltació, molts soldats llançaren els fusells a l'aigua, cosa que va provocar que els següents embarcaments els fessin sense armes.

Tot plegat propicià que fossin les dones i mares dels reservistes les primeres a alçar-se en peu de guerra, envaint el port per obstaculitzar els embarcaments, en una clara protesta contra l'enviament d'homes de la classe obrera a la guerra de Melilla.

L'apunt

La situació econòmica de les famílies el 1909 era molt precària: un obrer podia cobrar entre 20 rals (5 pessetes) i 10 rals (2,50 pessetes) al dia, mentre que el treball de les dones i les criatures dels barris obrers, a les fàbriques, malgrat fer la mateixa feina que un home, tenia una remuneració encara inferior. Aquesta circumstància obligava algunes dones, fins i tot noies menors d'edat, a dedicar-se a la prostitució per igualar els ingressos.

La imatge

Columna de soldats desfilant entre familiars i badocs, al port de Barcelona, camí d'embarcar.

Esclat popular

Imatge d'una barricada aixecada prop de la ronda de Sant Antoni, publicada a *La Actualidad* el 5 d'agost de 1909. CASTELLÀ/ARXIU JMC

El toc de sometent i les barricades, sobretot aquestes últimes, han estat accions molt lligades i arrelades a les classes populars des de finals del segle XVIII fins a la Guerra Civil Espanyola. Segurament, les darreres van ser les que es van aixecar a Barcelona durant els fets de maig de 1937, en plena Guerra Civil. En aquest sentit, els aldarulls de la Setmana Tràgica quadren perfectament amb les formes de les reivindicacions protestes.

Aquestes es van iniciar a partir del dilluns 26 de juliol, arran de la vaga general que s'havia convocat,

tot i que, malgrat això, el dissabte 24 de juliol, ja hi va haver enfrontaments a l'entrada de Gràcia entre Guàrdia Civil i obrers, segons publicava el diari *Las Noticias* del 2 d'agost de 1909.

La vaga va començar amb l'actuació de diferents grups de piquets, que des de primeres hores del matí anaren cominant obrers i empreses a no treballar i tancar les portes. Davant d'aquesta incertesa i per si de cas, molts negocis no van obrir aquell dilluns deixant molts obrers al carrer, alguns dels quals se sumaren ràpidament a la vaga, primerament com a vaguistes, i més tard com a constructors i defensors de les barricades.

Començaren aturant un tramvia i seguiren amb l'aixecament de llambordes. A Gràcia, els revoltats d'ampli espectre republicà, bastiren més de setanta barricades. També fou a la vila on es produí la primera topada entre l'exèrcit i els revoltats. Amb l'arribada més tard de reforços i peces d'artilleria, el general Brandeis les va anar eliminant una a una.

Segons explica *La Vanguardia* del 2 d'agost de 1909, els revoltats també van estar tocant a sometent des del campanar de Gràcia, el dimarts 27 de juliol. Una jornada convulsa, ja que un grup anticlerical d'incendiàries, mentre es combatia a les barricades, es dedicaren a tocar a sometent des de diferents edificis eclesiàstics per cremar-los a continuació, com ara

l'Oratori de Sant Felip Neri, l'escola-convent de les Carmelites i l'església de Sant Joan de Gràcia. L'endemà, dimecres 28 de juliol, cremaren també els edificis dels Claretians i de les Teresianes al barri del Camp d'en Grassot.

Arran de tot plegat, segons explicava *La Vanguardia*, els carrers de Gràcia estigueren a les fosques per la manca d'enllumenat públic. Els dies van anar passant enmig d'una calma tensa, en la qual de tant en tant es podia sentir algun tret aïllat. Arribats al dissabte 31 de juliol, una brigada d'obres començà a reparar l'empedrat del carrer Gran per facilitar la circulació dels tramvies i d'altres vehicles. El diumenge 1 d'agost ja va tornar a funcionar el servei de tramvies.

L'apunt

El fet de la crema de convents, i la profanació d'alguns cadàvers de religioses enterrades en els seus recintes, generà la condemna a mort de Ramon Clemente Garcia, mosso d'una carboneria i amb una malaltia mental, que va ballar amb el cadàver d'una monja. Acusat de rebel·lió militar, fou executat el 4 d'octubre de 1909.

La imatge

Fotografia de curiosos entrant i contemplant l'interior de l'església de les Jerònimes al carrer de Sant Antoni Abat (el Pedró), publicada el 5 d'agost de 1909 al diari ABC.

El tramvia a la Setmana Tràgica

Accés d'entrada a la planta principal de la cotxera de tramvies "Auxiliar" ubicada al carrer de Santa Perpètua a tocar el Torrent de l'Olla, d'on sortiren l'1 d'agost de 1909 els dos primers tramvies, en una imatge de 1958. BRANGULÍ (FOTÒGRAFS)/AFB

Un dels objectius que perseguien els vaguistes el dilluns 26 de juliol era el de neutralitzar el servei de tramvies a la ciutat. Ja des de mig matí, els revoltats intentaren aturar-los, ja fos apedregant-los, tombant-los al bell mig del carrer, fent-los descarrilar o senzillament prenent-ne el control perquè no continués la marxa.

Conscient de totes aquestes traves, el director de la companyia de tramvies, Mariano de Foronda, marqués de Foronda, membre del partit conservador i de la patronal, contrari a les peticions de millora obreres, intentà per tots els mitjans que els tramvies continues-

sin funcionant, un desig que es veié estroncat quan, a quarts de tres de la tarda, les autoritats li van demanar que retirés tot el servei que encara estava funcionant i tornessin els vehicles a les cotxeres.

Segons *La Vanguardia*, aquell matí, on hi ha avui els Jardinetes de Gràcia, grups de dones i joves posaven pedres a les vies o les llançaven al seu pas per aquest indret, unes accions a les quals cal sumar la d'un grup de gent que va tombar un tramvia de tipus jardinera al Torrent de l'Olla.

Donada per finida la revolta el dissabte 31 de juliol, l'endemà, primer dia d'agost, es va restablir el servei

de tramvies a la ciutat. A les sis del matí sortia de la cotxera auxiliar el primer tramvia, el cotxe número 144, en direcció al centre de Barcelona, custodiat per dos soldats armats i amb el director-gerent de la companyia de tramvies, Mariano de Foronda.

Minuts després en sortia un segon tramvia, el cotxe número 158, en direcció a la Bonanova, també protegit per dos soldats amb armes i amb el cap de moviment de la companyia Ignacio Carrasco. Segons explicava *La Vanguardia*, en el seu recorregut per l'Eixample, en sentir la campaneta del tramvia que anava cap a Barcelona, els veïns sortien a finestres i balcons per aplaudir-lo: una reacció a la intranquil·litat viscuda al llarg d'aquella setmana per molta gent de la ciutat.

La cotxera de tramvies auxiliar

Arran del canvi de tracció de sang per l'elèctrica dels tramvies de Barcelona, la Compañía Auxiliar de Tranvías y F. C. Económicos, creada l'any 1907, va comprar poc temps després una peça de terra situada entre els carrers de Santa Perpètua, el Torrent de l'Olla i Nil Fabra, per 418.000 pessetes aportats per la companyia Los Tranvías de Barcelona la Anónima per construir-hi la cotxera auxiliar amb capacitat per a cent quinze tramvies de via ampla, dividida en dos nivells, un pel carrer de Santa Perpètua i l'altre pel de Nil Fabra.

Quan es van suprimir, a finals dels anys seixanta, els tramvies de Gràcia i la Bonanova, l'edifici va ser venut

a l'Institut Municipal de l'Habitatge, entitat que hi va aixecar un edifici per instal·lar-hi les seves oficines i nombrosos habitatges. Tan bon punt l'Institut Municipal de l'Habitatge canvià de seu, les oficines es convertien en dues residències universitàries.

El marquès de Foronda

Mariano de Foronda y González Bravo, segon marquès de Foronda, director de la Compañía Anónima de Tranvías de Barcelona, va ser un personatge controvertit al capdavant d'aquesta companyia. Nascut el 14 de setembre de 1873 a l'Escorial. Després de treballar un temps al *Diario de Madrid*, va ingressar a l'Acadèmia Militar, on va assolir el grau d'alferes. Poc després, s'apuntà de voluntari per anar a lluitar a la guerra hispano-estatunidenca i fou enviat a les Filipines, on per mèrits de guerra, arribà al grau de tinent de cavalleria.

Acabada la seva etapa militar, va entrar a treballar a la Compañía de Tranvías Eléctricos de Madrid, i l'any 1902 es convertí en el director de personal de la Barcelona Tramway Company, on al cap de poc acabà sent el director, càrrec que va ocupar fins al 1931.

Membre del Partit Conservador i dirigent empresarial, per les seves maneres de fer, així com la seva postura en contra de les demandes dels obrers, fou un personatge molt contestat i poc estimats per les classes populars. Finalment, va morir el 17 de juliol de 1961 a Àlaba.

L'apunt

Una de les celebracions que va obligar a ajornar els fets de la Setmana Tràgica fou la benedicció de les banderes de la Comissió de la Creu Roja de Gràcia, que aquesta entitat volia fer passat l'estiu i per a la qual havia triat com un dels padrins a Mariano de Foronda, director de la Compañía Anónima de Tranvías de Barcelona, que també s'havia fet soci de l'entitat gracienc. Finalment, el 22 de maig del 1910, el bisbe de la Diòcesi, doctor Laguarda, en un acte celebrat a l'església dels Josepets, va poder beneir les dues banderes, una apadrinada pel marquès de Foronda i l'altra per González Vallarino i la seva esposa.

La imatge

Fotografia d'un tramvia custodiat per soldats al costat d'un grup de guàrdies civils a cavall, al capdamunt del passeig de Gràcia, on hi ha ara els Jardinetes durant els fets de la Setmana Tràgica del juliol de 1909.

L'església de Josepets

Soldats amb una peça d'artilleria a l'avinguda de la República Argentina davant de l'església dels Josepets, durant els fets de la Setmana Tràgica de 1909. AUTOR DESCONEGUT/PARRÒQUIA DELS JOSEPET

Un dels fets de la Setmana Tràgica del mes de juliol de 1909 fou la crema de diferents edificis religiosos de la ciutat. Quant a Gràcia, els revoltats cremaren, l'església de la parròquia de Sant Joan de Gràcia, l'església i una petita part del convent de l'Oratori de Sant Felip Neri de la vila, el convent i escola de les monges de la comunitat de les Carmelites Descalces, del carrer de Montseny i els edificis de les Teresianes i els Claretians del Camp d'en Grassot.

El dimarts 27 de juliol, mentre una part dels revoltats es dedicava a fustigar la Guàrdia Civil i l'Exèrcit

des de les barricades, una altra organitzada en petits grups i amb una llista dels objectius a la mà, començaren a cremar esglésies i convents. Pel que fa a Gràcia, els revolucionaris de la vila pregonaven als seus correligionaris que només es podria implantar la república després de la crema de tots els convents.

Aquesta pretensió a Gràcia no es va complir fil per randa. Una d'aquestes excepcions va ser l'església de la Parròquia dels Josepets a la plaça de Lesseps. Les raons del per què no la van cremar, cal buscar-les en un moviment tàctic de l'Exèrcit, iniciat el matí d'aquell dimarts, quan els militars començaren a pujar pel carrer Gran, i un grup de soldats amb dues

peces d'artilleria continuaren per aquesta via fins a la plaça de Lesseps on, a tocar de l'església dels Josepets, emplaçaren un canó, quedant-hi també un retén de soldats, per intentar evitar que revoltats d'altres poblacions intentessin entrar a Gràcia per aquesta banda.

L'endemà dimecres 28 de juliol, al vespre, un grup de

revolucionaris s'acostaren a l'església amb intensions de cremar-la, i es van trobar amb aquest retén de soldats, que no dubtaren a disparar alguns trets sobre els revolucionaris, que recularen i desistiren de la seva pretensió inicial. Arran d'aquesta intervenció militar, l'església se salvà de la crema i aquell mateix diumenge pogué reprendre les misses sense cap altre contratemps.

L'apunt

L'any 1626 l'orde dels Carmelites Descalços i el benefactor Josep Dalmau, van adquirir a Mariagna Mitjà la finca anomenada Torre Guinardó, a tocar de la riera de Vallcarca. Les obres del nou convent començaren el 1628 i l'any 1630 ja estaven prou avançades. Temps després, el 1658, es va col·locar la primera pedra de la nova església que es va acabar el 1687.

En plena Primera Guerra Carlina, la desamortització de Mendizábal, es va subhastar el convent el 3 de gener de 1837, i va ser adjudicat a Llorenç Amigó. Unes dècades després, el 20 de juliol de 1868, la reina Isabel II va nomenar Pere Jaume Carreny rector de la nova parròquia de la Verge de Gràcia i Sant Josep, segona de la vila.

Durant els fets de la Setmana Tràgica de 1909, l'església dels Josepets es va salvar de ser incendiada; en canvi, el juliol de 1936 sí que fou incendiada i la cúpula i la nau central es van esfondrar.

Als Josepets, entre altres persones, hi van ser enterrats: Josep Dalmau, benefactor de l'orde; fra Joan de la Concepció, confessor de Sant Josep Oriol; Georg Von Hessen-Darmstadt, príncep alemany mort a Barcelona durant la guerra de Successió espanyola, i Rafael d'Amat de Cortada i de Senjust, baró de Maldà i Maldanell, cinquè baró de Maldà.

La imatge

Imatge de la nau i l'altar major de l'església dels Josepets que, per la protecció dels soldats, no van cremar durant els fets de la Setmana Tràgica de 1909.

Les barricades de Gràcia

Barricada aixecada al carrer del Montseny a l'altura del de Pere Serafi, durant la Setmana Tràgica de 1909. BRANGULÍ (FOTÒGRAFS)/ANC

Arran de la vaga general convocada el dilluns 26 de juliol, les protestes es convertiren en revolta i barricades, que s'estengueren ràpidament pels barris populars de la ciutat i que van arribar, com no podia ser d'una altra manera a Gràcia, on es van comptabilitzar fins a setanta-sis barricades, les aixecades en el nucli antic de la vila. Segons la historiadora nord-americana Joan Connelly Ullman, Gràcia va ser el barri de Barcelona on es van aixecar més barricades i on la revolta tingué un caire més republicà.

Des del primer moment, els revoltats tingueren com a objectiu els tramvies i un tramvia tombat es convertia ràpidament en una barricada prou sòlida i capaç d'aturar qualsevol investida de la Guàrdia Civil o de l'Exèrcit, com és el cas del tramvia tombat al Torrent de l'Olla a tocar del carrer de Bonavista.

Però no totes les barricades o parapets tenien el cos d'un tramvia. La majoria estaven fetes amb llambordes, un material fàcil d'aconseguir, ja que gairebé tots els carrers estaven empedrats i només feia falta una perpalina, una barra metàl·lica rígida, normalment hexagonal, d'entre metro i metro i mig i amb una punta plana com si fos un tornavís, que s'introduïa entre

dues llambordes. Pel principi de la palanca, s'aixecava una primera llamborda, després es treien una a una fàcilment i s'anaven apilant les unes sobre les altres fins a arribar a una alçada d'un metre per uns vuitanta centímetres d'amplada aproximadament. A aquests tipus de barricada s'hi afegien tota mena d'andròmines, com fustes, matalassos, trossos de ferro, vies d'algun comerç, reixes, i tot el que donava aparentment més seguretat, i en algun carrer es podien comptar diverses barricades en el mateix tram.

A Gràcia, se'n van aixecar al carrer Gran, a Travessera de Gràcia, a Torrent de l'Olla, als carrers del Mont-

seny, de Ros de Olano, de Sant Pere Màrtir, de Santa Àgata, de Santa Magdalena i de Santa Rosa, entre altres. Cal ressenyar que algunes d'aquestes van estar dirigides per coneguts activistes de la vila i associats en diferents entitats del moment.

Dimarts 27 de juliol, seccions de cavalleria de l'Exèrcit i de la Guàrdia Civil continuaren patrullant pels carrers de la vila, intercanviant alguns trets amb els revoltats de les barricades. Cap al migdia, amb la incorporació del General Brandis amb reforços d'infanteria i artilleria, anaren eliminant una a una la resistència de cadascuna de les barricades.

L'apunt

Segons Connelly Ullman, la construcció de la barricada dels carrers de Santa Àgata i de Santa Magdalena fou liderada per Ramon Giró, un escultor, soci de l'Orfeó Gracienc i del Centre Moral. Mentre que Esteve Sala Bonany, àlies *el Curandero* en va ser el responsable de la que es va aixecar al carrer del Lleó -avui Sant Pere Màrtir.

La imatge

Barricada del carrer Gran de Gràcia a l'altura del de Sant Rosa, durant els fets de la Setmana Tràgica de 1909.

La parròquia de Sant Joan de Gràcia

Aspecte que ofería l'església de Sant Joan de Gràcia por després de l'incendi provocat arran dels fets de la Setmana Tràgica de 1909. ÀNGEL TOLDRÀ VIAZO (A.T.V.)./ARXIU JMC

Pel que fa a Gràcia, el dimarts 27 de juliol, segon dia del conflicte, fou una jornada molt intensa, amb la lluita a les barricades i que acabà decantant-se a favor de la força pública, mentre que, a la tarda, a poc a poc, un grup de revoltats va cremar diferents edificis religiosos, com el de l'església parroquial de Sant Joan de Gràcia a la plaça de la Virreina.

Cap a mitja tarda, un grup de revolucionaris es presentà a l'església amb la voluntat, segons deien, de tocar a sometent, una petició que el rector i vicari de la parròquia van acceptar. Poc després, nouvinguts marxaven tot dient que tornarien.

Davant d'aquesta amenaça, capellans i veïns retiraren el Santíssim que fou traslladat a la capella semipública del doctor Rubinat. En aquest impàs de temps agafaren els calzes, la custòdia i altres objectes de culte, així com els llibres de l'arxiu parroquial que, embolicats amb draps, amagaren tot d'un plegat a la capella que Francesc Berenguer estava construït per acollir el santíssim sagrament.

Arribats al capvespre, el vicari, acompanyat de dos feligresos, es quedà de vigília al temple per si el grup tornava com havien dit. Poc abans de mitjanit, es presentà una multitud d'exaltats armats amb tota mena d'eines. Començaren a donar cops a la porta principal,

fins a aconseguir finalment obrir-hi un forat, pel qual es colà un home. Oberta la porta i ja dins els assaltants, el vicari i els dos feligresos intentaren mediar amb aquella gent que, revòlver en mà i amb galledes de petroli hi volien calar foc, mentre deien “el poble mai tornà enrere els seus acords”.

Amb poc més de quinze minuts, els diferents altars, les set-centes cadires, confessionaris, l'orgue, estaven amuntegats al mig de la nau central i ruixats amb el petroli, moment en el qual hi calaren foc. Al voltant de les set del

matí, els incendiaris tornaren a l'església i es trobaren que la capella que s'utilitzava com a Santíssim no havia cremat, llavors també la cremaren. Finalment, de la rectoria no en va quedar res, mentre que, de l'església, només restà en peu i fumats les parets i el sostre. Quant a la capella del Santíssim en construcció, on s'havien amagat els objectes i llibres parroquials, es va salvar de la crema.

Pocs dies després, el culte es reprengué a l'església del convent de la Divina Providència del carrer de Verdi amb Biada, que afortunadament no es va cremar.

L'apunt

El 7 de setembre de 1884, es va beneir l'església de Sant Joan de Gràcia. Malgrat això, entrats a la primera dècada del segle XX, Francesc Berenguer inicià l'obra de construcció d'una nova capella del Santíssim, darrere del presbiteri, una construcció que al mes de juliol ja estaria força avançada i que, durant els fets de la Setmana Tràgica, va permetre amagar-hi embolicats amb draps diferents objectes de culte, així com els llibres de l'arxiu parroquial i que passessin desapercebuts pels assaltants, que en trobar-se una estança en obres no li donaren més importància, per la qual cosa es van salvar del foc dels revoltats. Dos anys després, Berenguer acabava la seva construcció.

La imatge

Nau central de l'església de Sant Joan de Gràcia, poc després de ser cremada pels revoltats durant la Setmana Tràgica de 1909.

L'Oratori de Sant Felip Neri de Gràcia

Imatge de com va quedar l'interior de l'església de l'Oratori de Sant Felip Neri de Gràcia arran dels fets de la Setmana Tràgica. BRANGULÍ (FOTÒGRAFS)/ANC

L'1 de juny es va posar la primera pedra de l'Oratori de Sant Felip Neri de Gràcia, conegut popularment com els felipons. Un any després, van beneir el convent i la capella, i al cap de poc temps va començar la seva tasca apostòlica. És un edifici religiós que, durant els fets de la Setmana Tràgica, també es va incendiar en part, el dimarts 27 de juliol, quan un grup de revoltats hi calaren foc.

Aquell dia de juliol, els incendiàries que es movien per Gràcia, seguint una pauta semblant, van cremar tres edificis, dos estaven un al davant de l'altre, com va ser el convent de les Carmelites Descalces, i el ter-

cer, no gaire lluny d'aquests, l'església de Sant Joan de Gràcia.

D'aquesta acció sobre la comunitat de Sant Felip Neri, Josep Brissa ens relatà que els fets van començar al matí, quan un grup de persones va trucar a la porta, demanant poder tocar a sometent. Davant del dubte de la demanda, la comunitat va posar objeccions, però al final accediren a les pretensions dels que esperaven a la porta una resposta. Mentre una part del grup tocava a sometent, els que hi havia al carrer, amb pics i martells, començaren a donar cops a la porta per tal d'obrir un pas per on poder accedir a l'edifici.

Ja a dins, els revolucionaris calaren foc a l'església, així com a una part del convent. Davant d'aquesta nova situació, dos dels dotze pares que formaven en aquells moments la comunitat baixaren a l'església per tal de recollir el Santíssim i les sagrades formes, però, com que el fum no els deixava respirar, les amagaren en un petit calaix de la sagristia. Finalment, la comunitat fugí pels terrats, mentre eren tirotejats pels revoltats.

Aquell dia, els incendiaris tornaren dos cops més, a les cinc de la tarda, quan cremaren tres petits altars que havien sobreviscut a l'atac del matí, i poc abans de la mitjanit, en què acabaren de cremar allò que encara estava sencer.

De l'atac del vespre, un sereno que hi havia en el lloc va explicar que un nombrós grup format per entre trenta i quaranta persones, amb armes i eines de tota mena, havien atacat els dos edificis, l'Oratori i les Carmelites.

Segons Josep Brissa, les pèrdues totals d'aquests atacs van pujar fins als 67.000 duros, a banda de tot el que van furta, com el vi que tenien als cellers.

L'església cremada, el poema de Joan Maragall

Arran de l'incendi i destrucció de l'Oratori de Sant Felip Neri de Gràcia i del paisatge que ofería l'església buida, amb les parets mig ennegrides pel fum i amb

elements de l'interior trencats, el poeta Joan Maragall va publicar el 18 de desembre de 1909 a *La Veu de Catalunya* l'article "La Iglésia cremada". Segons referències contrastades, Maragall i la seva família veïna del carrer d'Alfons XII de Sant Gervasi freqüentaven habitualment aquesta església.

Sobre aquest tema, Ferran Colás, en el seu llibre *L'Oratori de Sant Felip Neri de Gràcia Cent anys de Vida*, després d'estudiar i valorar diferents documents que vinculaven el poeta amb l'Oratori, demanava a mitjans de la dècada de 1990 la col·locació d'una placa a la façana de l'Oratori que recordés aquest fet, aprofitant unes commemoracions maragallianes, que es van celebrar en aquells moments. Un desig que es va veure complert l'any 2009 arran de la commemoració del centenari de la Setmana Tràgica.

Primera missa al claustre

Malgrat la situació que generà aquest incident, el diumenge 1 d'agost, quan no pogué celebrar-se el culte dins de l'església perquè estava destruïda, es va organitzar una missa de campanya al claustre de l'oratori. El 6 d'agost, el preposit pare Jordana va demanar permís al vicari capitular de Barcelona, per habilitar com a oratori una part dels baixos de l'edifici que no havia patit gaires estralls. Dies més tard, l'11 d'agost, el Bisbat el concedia amb la particularitat que s'hi celebrés l'ofici en el claustre, només durant tres mesos.

L'apunt

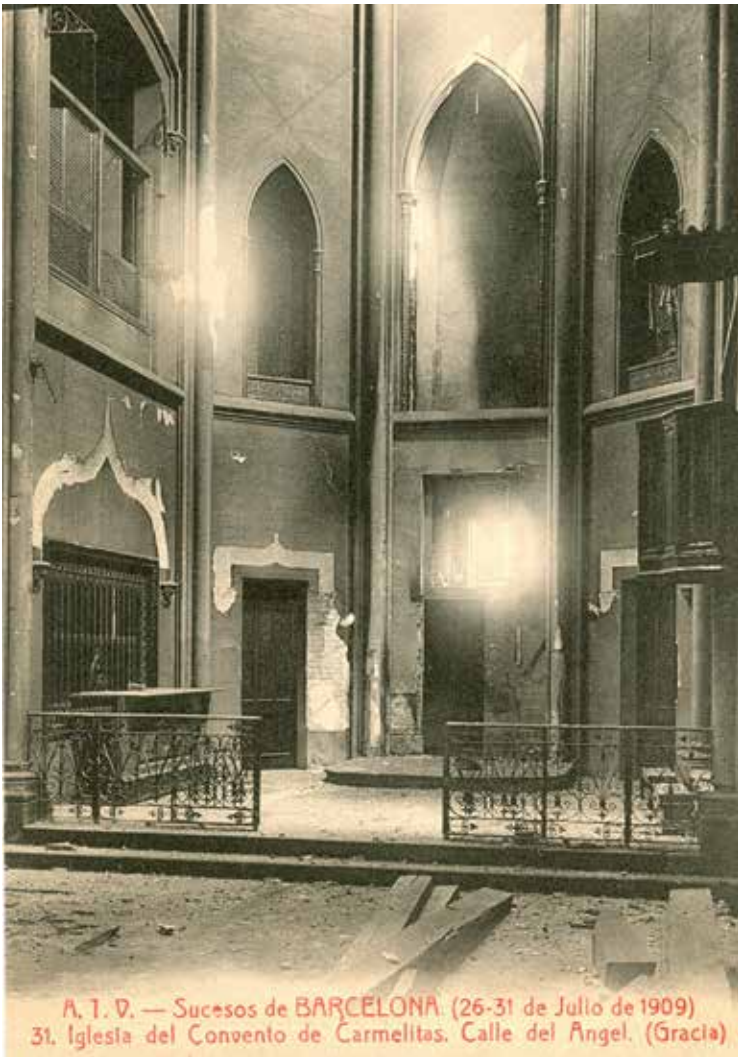
Dins dels actes commemoratius del centenari de la Setmana Tràgica de 1909, el 25 de juliol de 2009, es va inaugurar a la façana de l'església de l'Oratori de Sant Felip Neri de Gràcia una placa en què s'explicava que la destrucció d'aquella església va inspirar a Joan Maragall el seu poema "L'església cremada".

La imatge

Escamot de soldats a la porta de l'església de l'Oratori de Sant Felip Neri de Gràcia poc després d'haver estat assaltada pels revoltats durant els fets de la Setmana Tràgica.

El convent-escola de les Carmelites Descalces

Interior del convent-escola Sant Josep de les Germanes Carmelites, al carrer del Montseny, després de l'incendi provocat durant els fets de la Setmana Tràgica de 1909. ÀNGEL TOLDRÀ VIAZO (A.T.V.)/ARXIU JMC

Tot just davant de l'edifici dels felipons, a l'altra banda del carrer del Montseny, hi havia el convent-escola de les Carmelites Descalces, una comunitat de monges que també veié alterada la seva vida quotidiana aquell dimarts 27 de juliol, quan un grup exultat de jovenalla es plantà davant de l'edifici amb intenció de cremar-lo.

Segons testimonis de l'època, aquests revoltats anaren a una taverna propera a arrebregar petroli, amb el qual ruixaren les portes de l'edifici, calant-hi foc tot seguit.

En veure que les flames havien pres una certa envergadura, aquests incendiaris, pensant que el foc acabaria amb l'edifici, marxaren. Les monges de la comunitat, en advertir que els assaltants havien tocat el dos, apagaren el foc, mentre a toc de campana demanaven ajuda.

Malgrat el caire que prenia la revolta a Gràcia, la comunitat va decidir quedar-s'hi i fer front a qualsevol eventualitat, i fins i tot reberen l'absolució que els va donar un capellà. Poc després, aconsellades per familiars i veïns, decidiren que una part cercaria aixopluc en una altra banda, mentre que un grup de quatre

germanes restarien al convent cuidant una cinquena monja molt malalta, que estava al llit.

Poc temps després d'anar-se'n les monges, els revoltats tornaren al convent i, sense cap mirament, calaren foc a tot l'edifici. Arran d'aquesta acció, va quedar afectada l'església i diferents estances del convent. Com succeí al convent-església de Sant felip Neri del da-

vant, els revolucionaris tornaren a la nit per acabar de cremar tot allò que seguia en peu.

Arran d'aquest darrer atac, membres de la Creu Roja rescataren la monja malalta i les que la vetllaven. Al cap d'una estona, va arribar a l'indret un escamot de soldats que prengué posicions a la porta, però els incendiaris ja no hi van tornar.

L'apunt

El diumenge 1 d'agost, quan la situació ja es va normalitzar, tornà a entrar al convent part de comunitat acompanyada d'altres persones, trobant-se al mig del jardí sense cremar matalassos, roba i menjar. En aquesta primera exploració també recuperaren una quantitat important de diners que les monges havien amagat.

La imatge

Imatge de la porta d'entrada del convent-escola Sant Josep de les Germanes Carmelites, al carrer del Montseny, poc després de ser incendiat, publicada el 5 d'agost de 1909 a la revista *La Actualidad*.

Torrent de l'Olla - Travessera de Gràcia i la fàbrica d'electricitat

Barricada aixecada a la cruïlla dels carrers del Torrent de l'Olla amb la Travessera de Gràcia durant els fets de la Setmana Tràgica del 1909.
AUTO DESCONEGUT/AFB

El matí del dilluns 26 de juliol, un cop iniciada la vaga general declarada a Barcelona, es presentaren a la Fàbrica Barcelonesa de Electricidad ubicada a la Travessera de Gràcia, 176-178, a tocar del Torrent de l'Olla (on avui hi ha una botiga de congelats i una altra sobre un personatge de còmic reconegut internacionalment), un grup de vauquistes que van comminar els operaris que aturessin les màquines que produïen l'electricitat. El seu director, pensant que d'un moment o altre podia ser assaltada pels revoltats, va demanar protecció per a

la instal·lació. Poc temps després, arribà al lloc un escamot de la Guàrdia Civil, format per onze agents amb la missió de protegir-la.

La resta del dia, quant a la fàbrica d'electricitat, va transcórrer amb certa tranquil·litat. L'endemà al matí, dimarts 27 de juliol, la Comandància de la Guàrdia Civil de Barcelona va decidir retirar una part del destacament de protecció, deixant-hi només set guàrdies, moment en el qual els revoltats, tenint encerclada la central elèctrica, sentint-se forts i pensant que domiaven la situació, decidiren assaltar-la.

Davant d'aquesta situació crítica, es tornà a avisar a la Comandància de Barcelona, que decidí enviar un nou destacament format per setze guàrdies comandats per un tinent. Un periple pels carrers de la ciutat, gens fàcil, durant el qual van ser atacats amb armes de foc i tota classe d'objectes, cosa que va obligar els membres d'aquesta força a disparar a l'aire i sobre els caps dels revoltats que els assetjaven.

Més amunt dels Jardinetes de Gràcia, al carrer Gran, el destacament de la Guàrdia Civil es va trobar amb una secció de cavalleria de l'Exèrcit també comandada per un tinent. Els dos grups es van unir per anar cap a la central elèctrica sota el comandament del tinent de cavalleria en ser més veterà, en un camí ple d'obstacles i barricades que impedièren obrir-se pas. Mentrestant, els guàrdies civils assetjats a la fàbrica d'electricitat continuaven sent assetjats pels revoltats que hi havia al voltant i a la barricada del Torrent de l'Olla amb la Travessera de Gràcia.

La barricada

Davant de la insurrecció que hi havia a Gràcia, a dos quarts de tres del migdia, va arribar a la vila una força formada per guàrdies civils i militars, comandada pel general Brandeis. Arran de la situació que hi havia, va demanar reforços addicionals, entre els quals diverses peces d'artilleria.

Sense fer cas dels aplaudiments i les exaltacions a l'Exèrcit dels revoltats, el general Brandeis inicià, una a una, l'assalt de les barricades. Va ser la primera vegada que hi va haver foc creuat entre forces de l'Exèrcit i els revoltats. Les tropes van anar avançant fins a

arribar prop de la barricada del Torrent de l'Olla amb la Travessera de Gràcia, on tingué lloc la batalla més cruenta d'aquella tarda.

Després de gairebé cinc hores de lluita i fruit dels trets de canó contra les defenses dels revoltats, havent arribat finalment a dos quarts de set de la tarda a la fàbrica d'electricitat i alliberats els guàrdies civils que la protegien, es va donar per acabada l'operació militar. Finida la lluita, la Creu Roja va recollir deu morts i diferents ferits.

Segons una notícia publicada pel diari *Las Noticias* del 4 d'agost, un cop havien marxat les forces que l'havien alliberat, la fàbrica d'electricitat va ser presa per un grup de revoltats que hi van entrar i un d'aquest, quan estava ocasionant destrosses en la maquinària, rebé una descàrrega elèctrica que li ocasionà la mort. Arran d'aquest assalt, la fàbrica estigué aturada uns dos mesos.

L'armeria Alberdi

Arran dels fets de la Setmana Tràgica, moltes armeries de la ciutat van ser assaltades pels revoltats, que s'emportaren escopetes, fusells, revòlvers i municions que repartiren entre els defensors de les barricades. Un d'aquests comerços fou l'armeria Alberdi del Torrent de l'Olla, 97, gairebé a tocar de la barricada d'on els assaltants s'emportaren trenta-tres escopetes, vuitanta-nou revòlvers, una gran quantitat de munició i cinquanta-set pessetes que hi havia al calaix del tauler. Una acció capitanejada per José Álvarez Señalado *El gallo* i la seva banda, en la qual també hi havia un activista italià. D'aquest fet, també en culpaven Ramon Ballonga i Antonio Sans Compte *Cap de Gat*.

L'apunt

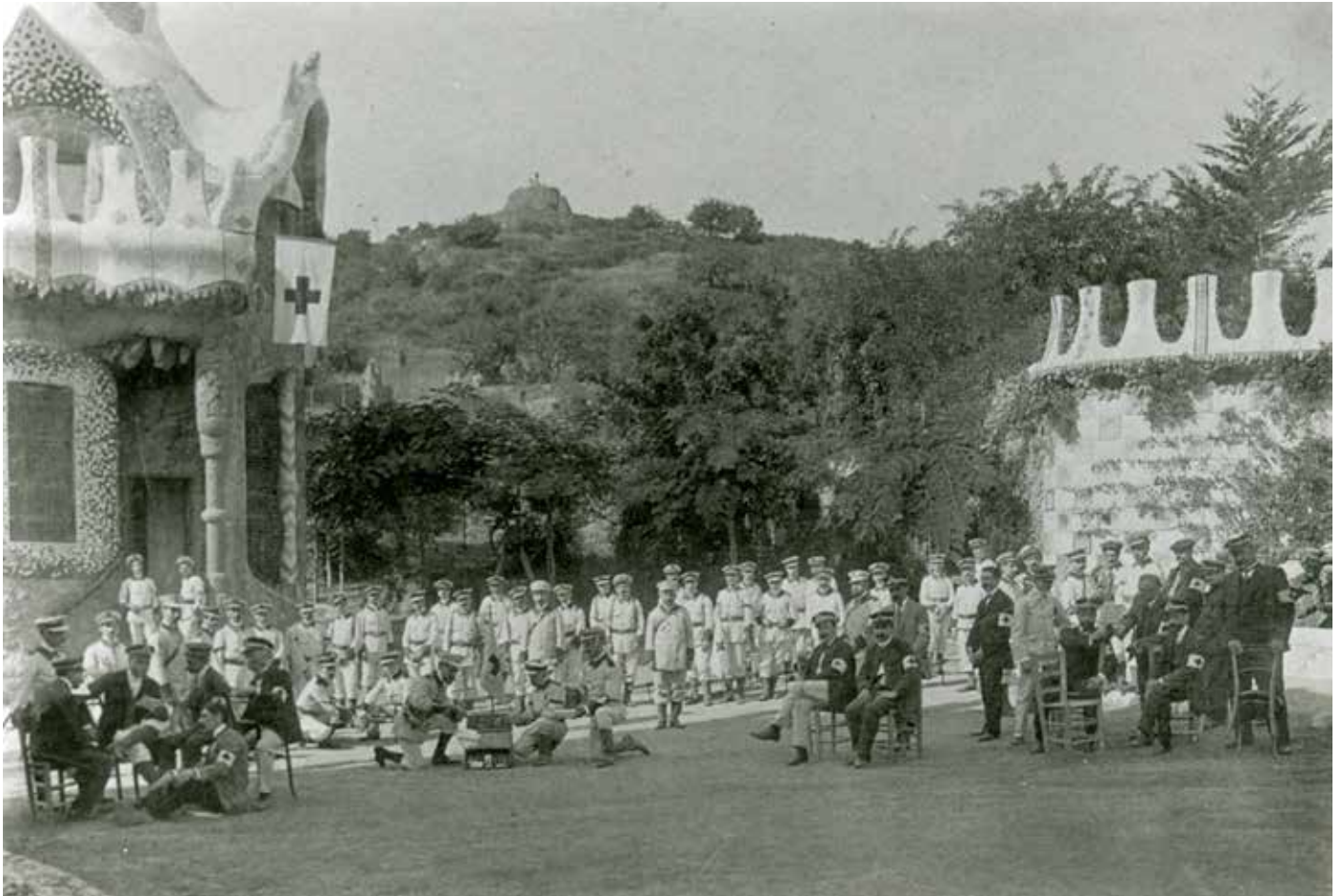
El general German Brandeis, militar d'origen alemany, va dirigir el 25 de novembre de 1905 l'assalt d'oficials de l'exèrcit a la redacció del setmanari *¡Cu Cut!*, la redacció de *La Veu de Catalunya* i el setmanari *En Patufet*, arran d'un acudit de Joan Garcia Junceda, en el qual, a partir del títol "Banquete de la Victòria" deixava en ridícul les darreres derrotes de l'exèrcit espanyol.

La imatge

L'armeria Alberdi, oberta per Pedro Alberdi el 1906 al Torrent de l'Olla, 97. Propera a la barricada, durant els fets de la Setmana Tràgica va ser assaltada pels revoltats, que s'endugueren diferents armes i municions.

La Creu Roja de Gràcia

Parada dels membres de la Creu Roja de Gràcia que prestaren servei durant els fets de la Setmana Tràgica de 1909, a l'entrada del Parc Güell.
P. RODRÍGUEZ/AMDG

Durant l'etapa de Gràcia com a municipi independent, es van crear a la vila nombroses entitats que tenien també representació a la ciutat. Una d'elles fou l'Assemblea de la Creu Roja que es va constituir l'any 1893. Donat al caràcter d'aquesta institució de servei altruista, l'Ajuntament de la vila va cedir-los una part de les dependències de la caserna de bombers del carrer de Ramón y Cajal, prop de la plaça de la Revolució, que anys després obrí un nou dispensari mèdic al carrer de l'Encarnació cantonada amb el de Manriqué de Lara.

Durant uns quants anys, la Creu Roja de Gràcia tingué com a president Francesc Derch Alió, líder de la revolta de les Quintes i darrer alcalde de la vila, un càrrec que ocupà fins a uns tres mesos abans de morir a finals del mes de juny de 1909. Quan l'entitat encara no s'havia recuperat del sotrac que havia suposat la mort del seu president, un més després esclatà la revolta de la Setmana Tràgica, entre els dies 22 i 31 de juliol, que afectà notablement la vila i es convertí en un bateig de foc per als diferents membres d'aquesta institució de Gràcia.

Aquests fets mobilitzaren portalliteres, metges, practicants, personal auxiliar, etc., els quals estigueren pres-

tant servei cada dia dels successos amb el resultat de tres voluntaris ferits en el desenvolupament de la seva tasca. Aquesta feina fou molt valorada pel Consell Directiu de Gràcia, que deixà constància en el seu llibre d'actes d'aquestes felicitacions, com per exemple:

“El Sr. presidente manifiesta que ha visto el comportamiento de los Camilleros durante los sucesos ocurridos, han venido dice, con espontaneidad, empuje i entusiasmo, traducidos en hechos, sin decaimiento alguno. Esta conducta, dice merece una pequeña recompensa como premio a sus desvelos y trabajos, recompensa que estuviere en concordancia con los medios de que pueda disponerse” o “Acordose un expresivo voto de gracias para los médicos practicantes y demás individuos que prestaron servicio en los lucuosos días pasados”.

Arran del servei prestat, la Mare Superiora de l'escola de Sant Vicenç de Paül del carrer de les Carolines oferí a la Comissió de la Creu Roja de Gràcia els seus locals davant de qualsevol altra situació com la viscuda que es pogués repetir. També reberen diferents donatius, com el del Foment de Treball Nacional, el de la Societat Esquerra de l'Eixample o de l'empresari del Gran Teatre del Bosque, que els va oferir un tant per cert dels guanys d'una de les representacions del teatre.

A banda de felicitacions, recompenses i donatius, l'Assemblea de la Creu Roja de Gràcia experimentà els mesos següents un fort increment de noves afiliacions.

Francesc Derch, president de l'Assemblea Gracienca

Francesc Derch i Alió va néixer a la ciutat de Lleida, el 12 d'octubre de 1838. Considerant-se orfe de pare i mare, el 1852 es va traslladar a Barcelona, per tal de cercar un mitjà decorós en el camp professional per guanyar-se la subsistència.

Líder de la Revolta de les Quintes de 1870 i darrer alcalde de la Gràcia independent el 1896, l'abril de 1897 va signar el projecte d'annexió de Gràcia a Barcelona. En els darrers anys de la seva vida també fou el màxim responsable de la Creu Roja Gracienca creada l'any 1893. En el camp professional va regentar una botiga com a sabater ubicada al carrer de Sant

Domènec, 6 i , entre altres coses, va crear a Gràcia, el 1874, el diari setmanal *El Centinela*.

Al llarg de la seva vida va ser un activista incasable, però també contestat per un part de la societat civil, sobretot quan va ser alcalde i quan va acceptar el títol de “Caballero de la Real y distinguida Orden de Carlos III”.

D'entre els llegats que ens ha deixat en Francesc Derch i Alió hi ha la valuosa publicació *La Contribución de Sangre*, que recull el dietari que en Derch va escriure durant els fets de la Revolta de les Quintes; els diferents exemplars d'*El Centinela*, que va publicar, i un excel·lent recull de premsa iniciada pel seu fill Francesc Derch Marsal.

Morí el 25 de juny de 1909 al carrer de Claris 27, i va ser enterrat al cementiri de Sant Gervasi el dia 26 de juny.

L'acurada organització de la Creu Roja de Gràcia feta per Derch va permetre, un mes després de la seva mort, una excel·lent actuació d'aquesta institució en els fets de la Setmana Tràgica, a finals del mes de juliol de 1909.

Actuació durant la revolta

Entre els dies 27 i 31 de juliol de 1909, la seu de la Creu Roja de Gràcia, ubicada al carrer de Ramon y Cajal a tocar de la plaça de la Revolució, es convertí en un petit hospital de campanya en el qual es van atendre cinquanta-dues persones entre ferits i morts, víctimes dels successos d'aquells dies i ateses pel cap sanitari de la Brigada doctor Benet Mori Ballester -que fou regidor de Gràcia entre el mes de gener de 1934 i octubre de 1936- ajudat per l'auxiliar de primera Joan Rodríguez i els practicants Miquel Verdaguer i Ricard Fitó.

Pel que fa al balanç de víctimes, dels onze morts, nou ho foren a conseqüència de les ferides produïdes per arma de foc, un per una descàrrega elèctrica per imprudència temerària a la subcentral elèctrica de la Travessera de Gràcia a tocar del Torrent de l'Olla i un altre aixafat en ensorrar-se el sostre d'un convent.

Quant als quaranta-un ferits, entre els de pronòstic reservat, els greus i els gravíssims, la majoria d'ells ho fou pels trets de les armes de foc. A tots se'ls practicà

una primera cura a la seu de la Creu Roja de Gràcia, -i més tard foren traslladats al Dispensari Municipal de Gràcia, que acabà tenint cura de tots ells.

Entre els ferits, cal citar un sergent de cavalleria de la caserna d'Alfons XIII, amb una ferida d'arma de foc de pronòstic reservat i un soldat de Dragones de Numància, també ferit per arma de foc, però diagnosticat com a lleu.

Dispensari de Gràcia

Durant anys, els dispensaris municipals van actuar com a centres assistencials d'urgències, per atendre les diferents lesions que pogueren patir els ciutadans, que anaven des de la cura d'un petit tall fins a una persona moribunda, víctima dels trets d'un pistoler. En la seva distribució, l'Ajuntament de Barcelona els havia instal·lat en les diferents cases consistorials dels antics ajuntaments del Pla de Barcelona. Pel que fa a Gràcia, el dispensari es va ubicar a la planta baixa de l'edifici, al qual ja en el 1909 s'entrava per una porta que hi havia al carrer de Mozart i que en l'actualitat és una finestra.

Arran dels fets de la Setmana Tràgica, el Dispensari Municipal de Gràcia tingué un paper molt important a l'hora d'atendre ferits i morts, tant dels revoltats com de les forces d'ordre, així com de veïns i passavolants ferits circumstancialment. Par tal d'ajudar a l'atenció, sobretot dels ferits, la Creu Roja de Gràcia va instal·lar un reforç de voluntaris en aquest dispensari, així com en les farmàcies d' Antoni Ubach i de Francesc Soler, que, a més, van proporcionar gratuïtament tots els medicaments que van fer falta.

En agraïment al servei prestat pels voluntaris de la Creu Roja, el cos facultatiu d'aquest va adreçar el següent escrit a l'Assemblea de Gràcia:

“Al retirarse el personal de la Cruz-Roja destinado al Dispensario de Gracia, con motivo de haberse normalizado la triste situación en que se encontraba estos días nuestra querida ciudad de Barcelona los Médicos Mu-

nicipales adscritos a este Dispensario de Gracia creen acto de Justicia y de deber el demostrar su agradecimiento y felicitar a todo el personal, así jefes como individuos, de la sección de la Cruz-Roja de esta barriada de Gracia por los brillantes servicios sanitarios que han prestado estos días de los que han sido testigos presenciales y que merecen vivo agradecimiento de toda la población.

Felicitemos por tanto cordialmente a todo el personal de la Cruz-Roja de Gracia que con su valor y altruismo ha sostenido en tan alto lugar el pabellón de la benéfica Institución a que pertenecen.”

Trobada de la Creu Roja de Gràcia al Park Güell

Pel que fa als membres de la Creu Roja de Gràcia, pocs dies després dels fets, el 8 d'agost de 1909, la Junta de Govern de l'Assemblea Local, entre les diferents coses que va decidir, dues feien referència als membres de la Brigada de Gràcia.

La primera, donar, en concepte de gratificació, als voluntaris que havien prestat el seu servei durant el conflicte, una petita quantitat de diners, deixant clar que no es tractava d'honoraris, ja que els membres eren voluntaris. Aquesta retribució fou de dues pessetes amb cinquanta cèntims per al sergent, dues pessetes amb vint-i-cinc cèntims per als caporals, i dues pessetes a cada persona de la resta de la brigada, per cada dia que havien prestat servei.

La segona, fer una fotografia de tots aquells que van prestar servei aquells dies, explicitant que es regalés a cadascun d'ells i que també es possessin a la venda per als altres socis de l'Assemblea de Gràcia, al preu que finalment es decidís.

La fotografia que aplega seixanta membres de la Creu Roja de Gràcia es va fer a l'entrada del Park Güell. Poc després, a la reunió del 6 de setembre, la Junta de Govern va aprovar posar-les a la venda amb un recàrrec de cinquanta cèntims per cada una de les còpies, i que el guany obtingut s'ingressés en els fons de l'associació.

L'apunt

Benet Mori Ballester, nascut el 13 de desembre de 1878 a Barcelona i mort el 18 de maig de 1944 a Mèxic DF, es llicencià en Medicina a la Universitat de Barcelona el 1904. El 1909, com a cap sanitari de la Brigada de la Creu Roja de Gràcia atengué nombrosos ferits i morts. El 14 de gener de 1934 fou elegit regidor d'Esquerra a Barcelona, sent regidor de Gràcia. Arran dels fets d'octubre de 1934, fou condemnat estant reclòs en el vaixell-presó Uruguai al port de Barcelona. El mes de febrer de 1935 quedà en llibertat. Ja en plena Guerra Civil va deixar el càrrec, l'octubre de 1936, amb motiu de la constitució dels nous ajuntaments.

La imatge

Un vehicle amb ferits de la revolta de la Setmana Tràgica de 1909, a la porta del Dispensari de Gràcia del carrer de Mozart.

L'església de Santa Maria i Jesús de Gràcia

Façana i porta d'entrada de l'església de Santa Maria i Jesús de Gràcia durant el primer terç del segle XX. AUTOR DESCONEGUT/ESGLÉSIA DE SANTA MARIA I JESÚS DE GRÀCIA

Una altra església que es va salvar de la crema dels incendiàris fou la de la parròquia de Santa Maria de Jesús de Gràcia. Ho va fer d'una manera totalment diferent de l'església dels Josepets. La història d'aquesta protecció cal anar-la a cercar el dilluns 26 de juliol, inici de la revolta, i en el fet que s'inicià al començament del carrer Gran -avui conegut com Pla de Salmerón- quan un gran grup de revolucionaris estaven aixecant una barricada i una secció de la Guàrdia Civil a cavall pujava pel passeig de Gràcia.

En un moment donat, els guàrdies començaren a disparar trets sobre aquesta multitud, que, atemorida, fugí pel carrer de Gràcia cap al de Sant Pere Màrtir. En aquell moment, el rector de la parròquia que estava a la porta del temple en actitud vigilant, en veure l'escena, va reaccionar amb certa celeritat i, malgrat que la gent que corria eren poc amics de l'església, els va cridar "germans, entreu". No va haver d'esperar: una onada de més de cinquanta persones traspassava la porta com si es tractés d'un llampec. Poc després, des de dins de l'església s'escoltaven els cascos dels cavalls sobre el terra del carrer. Mentre la Guàrdia Civil es desplegava pel carrer de Sant Pere Màrtir i les seves travessies.

El rector, atent als moviments que feia aquella secció de la força pública, quan va veure passar el perill el digué: “ja podeu sortir” i, per una porta lateral que donava al carrer de Sant Pere Màrtir, anaren sortint un a un. D’aquest fet, els veïns d’aquest carrer, dies després comentaven que havien escoltat com un dels revoltats li deia al seu company: “de qui ens ha fet bé, ens havem de recordar”.

L’endemà, 27 de juliol, quan començaren a cremar esglésies i convents, el rector de la parròquia, ajudat per altres persones, intentaren salvar tots aquells objectes que es podien traslladar fàcilment i que guardaren en diferents cases del veïnat. Finida l’operació, restaren a l’espera que els incendiaris arribessin a l’església, cosa que no es va produir.

L'apunt

L'església Santa Maria de Jesús de Gràcia és l'hereva del convent dels franciscans observants de Santa Maria de Jesús, fundat a tocar de la muralla de Barcelona l'any 1427.

Destruït en dues ocasions, la primera durant la Guerra de Successió, entre els anys 1713 i 1714, i la segona en plena guerra del Francès, el 1813. Arran d'aquesta destrucció, la congregació el traslladà a tocar de l'entrada del carrer Gran el 1817.

Pocs anys més tard, el 1835, el convent fou desamortitzat per la llei de Mendizábal, mentre que l'església es convertia en la primera parròquia de Gràcia. Amb el creixement de la vila, el temple va quedar petit, i el 1935 el bisbe Irurita beneïa la primera pedra de la nova església.

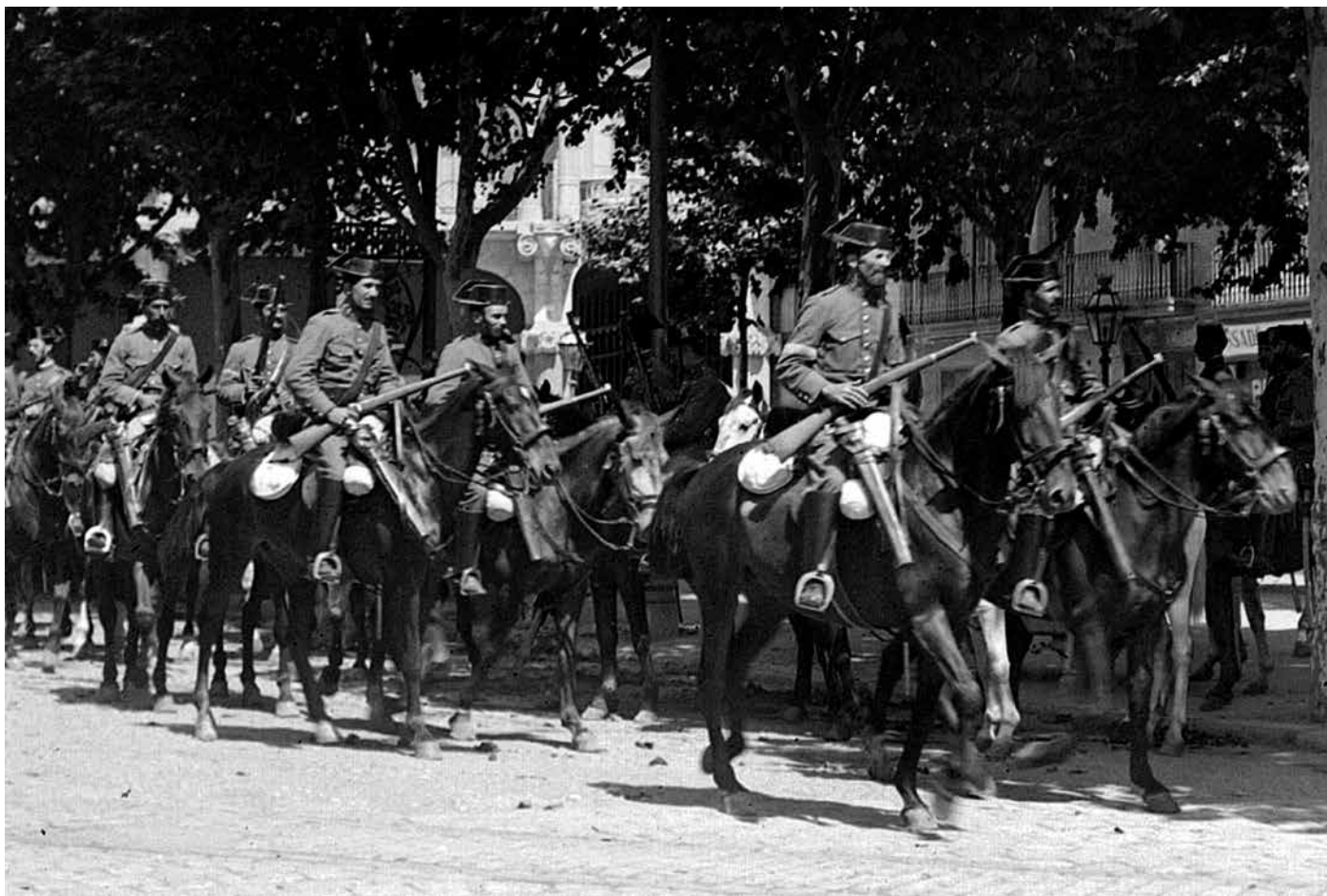
Una construcció que es veié estroncada arran de la Guerra Civil el juliol de 1936, quan fou incendiat durant els esdeveniments revolucionaris. Acabat el conflicte, es va començar a construir l'església actual.

La imatge

Interior de la nau principal de l'església de Santa Maria i Jesús de Gràcia durant el primer terç del segle XX.

La Guàrdia Civil en el conflicte

Membres d'un esquadró de la Guàrdia Civil a cavall, al tram de dalt de tot del passeig de Gràcia, on avui hi ha els jardinetes, durant els aldarulls de la Setmana Tràgica. BRANGULÍ (FOTÒGRAFS)/ANC

Com era costum en aquells moments, en qualsevol conflicte social que esclatés a la ciutat o pobles de l'entorn, un dels cossos repressors per excel·lència fou la Guàrdia Civil. Aquest fet el recull el quadre de Ramon Casas *La càrrega* que va pintar entre 1899 i 1902 i que es troba exposat al museu de la Garrotxa, a Olot. Si bé no correspon a un fet real, sí que mostra l'ambient tens que es vivia en aquells moments vers les actuacions de la Guàrdia Civil.

En aquest context, l'actuació de la Benemérita durant els fets de la Setmana Tràgica no van ser flors

i violes, sinó que en gran part fou una repressió des del minut zero, com recollia el diari *Las Noticias* el 2 d'agost, en què explicava que, el dissabte 24 de juliol, ja hi va haver enfrontaments entre membres de la Guàrdia Civil i grups d'exaltats a l'entrada de Gràcia. Uns fets que van passar dos dies abans de la vaga general convocada pel dilluns 26 de juliol. Si bé inicialment la dotació de la Guàrdia civil a Barcelona arribava prop dels set-cents homes repartits entre les seccions de cavalleria i infanteria i que davant de la gravetat que prenién les protestes, en gran part practicaren una política de contenció, això sí, obrint foc quan calia.

D'altra banda, mentre s'aproximava l'Exèrcit a les barricades, els revoltats cridaven "visca l'exèrcit", i el rebuig a la presència de la Guàrdia Civil era constant. Situacions com el desplaçament d'una secció de guàrdies fins a la Fàbrica Barcelonesa de Electricidad de la Travessera de Gràcia, el dilluns 26 de juliol, i la retirada d'una part d'aquesta secció, el dimarts 27, amb les corresponents anades i vingudes, encara exacerbaven més els ànims dels qui protestaven.

Amb el caire que prenia la revolta, el ministre de la Governació va enviar a Barcelona mil cent agents més que, sumats a la força de la ciutat, arribaren gai-

rebé als 2.000 efectius. Una força que, des del quarter general del carrer d'Ausiàs March, va participar en la contenció dels disturbis que es produïren a la ciutat, formant part de les columnes de l'exèrcit, practicant càrregues només ells, fent registres, identificacions i detencions de ciutadans, armats o no, i aplicant posteriorment la repressió iniciada per les autoritats de Madrid, com el ministre de la Governació o des de Barcelona a través del governador civil.

Finalment, quan tot es va anar calmant, membres de la Guàrdia Civil també protegiren la sortida dels tramvies el diumenge 1 d'agost de 1909.

L'apunt

Arran dels fets de la Setmana Tràgica, el tinent de la Guàrdia Civil Modesto Lara, que va prestar servei durant els fets, deia: *“A la vista de les barricades se les destrueix a canonades i es donen cops amb contundència per part de la guàrdia civil, la seguretat municipal i es donen ordres d'obligat compliment a l'exèrcit que responguin amb les armes a qualsevol agressió de qualsevol grup de persones atemptin contra representants de l'autoritat, afegint-hi, que si el capità general haguera fet això, l'anomenada revolta hauria acabat aquell mateix dia”*.

La imatge

Fotografia d'una secció de cavalleria de Guàrdia Civil que havia reprimint la revolta de la Setmana Tràgica de 1909, al tram de dalt de tot del passeig de Gràcia, on avui hi ha els Jardinetes, durant els aldarulls d'aquells dies.

Intervenció de l'exèrcit a la revolta

Una barricada del carrer de Sant Pere Màrtir ocupada per un escamot de soldats durant els fets de la Setmana Tràgica de 1909. AUTOR DESCONEGUT/ARXIU JMC

Durant dècades, l'exèrcit espanyol va actuar com a garant de l'ordre públic, a través de càrregues de cavalleria, utilitzant canons, i més tard amb metralladores de trípod. El 1909, durant els fets de la Setmana Tràgica, malgrat haver-hi el cos de seguretat de la policia, qui té un paper important en la lluita contra els obrers, van la Guàrdia Civil i l'Exèrcit.

Arran dels pocs efectius de què l'Exèrcit disposava a Barcelona aquell mes de juliol (cinc-cents soldats dels regiments de Bergara i Alcàntara, sis-cents efectius de la Brigada de Dragons, dos-cents homes del

quart mixt d'enginyers i un centenar d'artillers), van haver de traslladar tropes des de València, Saragossa, Pamplona i Burgos fins a Barcelona, per reforçar la guarnició de la ciutat, d'una banda, i per assegurar que aquests soldats serien capaços de disparar sobre els revoltats sense contemplacions, ja que deien que els soldats que hi havia a Barcelona es negaven a disparar contra els que consideraven els seus companys.

També s'ha explicat que membres de la Guàrdia Civil anaven darrere dels soldats apuntant-los amb els fusells perquè continuessin endavant i no reculessin.

Malauradament, des del començament del conflicte, trobem enfrontaments entre l'Exèrcit i els revoltats, com el que es va produir, el dimarts 27 de juliol, al carrer Gran, entre els Jardinets i el carrer de Goya, quan un tinent que comandava una secció de cavalleria, en comprovar que la gent continuava fent més gran una barricada i davant de l'actitud hostil que el va fer creure que estava en perill, va ordenar obrir foc a discreció. Un dels primers trets posà fi a la vida d'un dels obrers que l'estava aixecant, i tot seguit els revoltats van respondre disparant també amb contundència.

D'aquestes accions cal ressenyar la batalla que va presentar el general Brandeis per conquerir cadascuna de les barricades de Gràcia amb forces d'infan-

teria i artilleria. O la persecució de franc tiradors que s'amagaven als terrats, com l'operació que va protagonitzar un nombrós grup de soldats el divendres 30 de juliol al carrer Gran davant del de Nil Fabra, quan un escamot comandat per un sergent va pujar al terrat de la casa número 241, mentre la resta de soldats, al carrer, amb els seus fusells en posició defensiva, cercaven possibles amenaces.

En els fets de la Setmana Tràgica el paper de l'Exèrcit va ser cabdal per posar fi a les protestes dels obrers. Si bé a Gràcia ho enllestiren el dia 27 de juliol, les tropes dels generals Brandeis i Santiago, no entraren al Poblenou, Drassanes, el Clot i Sant Martí de Provençals fins al dia 29 de juliol, i a Sant Andreu i Horta, el 31 de juliol.

L'apunt

A les seves memòries, Lerroux explica com un oficial moribund deia: “lo que más me entristece es morir por las balas republicanas, yo que he sido republicano toda mi vida”.

En aquest sentit, el tinent que va ordenar obrir foc al carrer Gran i que va resultar ferit en els enfrontaments, en una carta comentava que “en plena batalla hauria volgut estar a Melilla, ja que preferia morir amb glòria que assassinat”.

Tot plegat, fruit de les contradiccions que durant anys tingueren molts caps militars.

La imatge

Hora del ranxo pels soldats que havien ocupat la ciutat per restablir l'ordre, servit al mig del carrer en una cantonada de l'Eixample de Barcelona, durant els fets de la Setmana Tràgica.

Ferrer i Guàrdia, cap de turc de la revolta

Il·lustració sobre l'afusellament de Francesc Ferrer i Guàrdia al castell de Montjuïc, reproduïda a l'edició dominical del diari italià *Corriere Della Sera* del 24-31 d'octubre de 1909. HEMEROTECA

Francesc Ferrer i Guàrdia va néixer a Alella el 14 de gener de 1859. Fill de Jaume Ferrer i Maria Àngels Guàrdia, pagesos benestants i una família molt catòlica i monàrquica. Malgrat això, Francesc va esdevenir un anticlerical i acabà ingressant a la lògia maçònica Veritat de Barcelona. El 1873 amb catorze anys va entrar a treballar com a aprenent en un comerç de farines de Sant Martí de Provençals. A poc a poc, va anar abraçant els ideals republicans.

Poc després, va començar a fer la feina de revisor al ferrocarril de la línia de Barcelona a Cervera de la Mar, al Rosselló. Aquest fet va propiciar que fes de

correu entre el polític Ruiz Zorrilla del Partit Republicà Progressista i la Península. Després del pronunciament militar del general Villacampa el 1886, al qual donà suport, s'hagué d'exiliar a París, on amb Teresa Sanmartí tingueren tres fills.

A la capital francesa es va guanyar la vida donant classes d'espanyol. El 1893 es va separar de la seva companya Teresa. Uns anys més tard, el 1899, es va casar amb la mestra lliurepensadora Leopoldine Bonnard, amb qui va viatjar pels diferents països d'Europa, moments que va aprofitar per treballar sobre la base educativa anarquista que aplicaria mitjançant l'Escola Moderna un temps després. Amb tot això, Ernestina

Meunier, exalumna seva, li va deixar en herència d'un milió de francs, una quantitat que li va permetre, el 1901, obrir a Barcelona la seva Escola Moderna. Era un projecte educatiu de pedagogia llibertària que li va crear molts enemics, tant en sectors conservadors com en l'Església catòlica, en el qual va tenir més d'un centenar d'alumnes d'ambdós sexes, en un procés de coeducació. Una escola que fou perseguida i tancada en diferents ocasions.

Ferrer i Guàrdia va ser un personatge controvertit, però molt valorat fora del país. Amb la seva detenció, poc després dels fets de la Setmana Tràgica, la nit del 31 d'agost, pel sometent d'Alella, quan anava a peu cap a Granollers amb la intenció d'agafar el tren en direcció a França, la seva sort ja estava decidida.

El procés

Des de primeres hores del dissabte 9 d'octubre de 1909, dia assenyalat per celebrar el consell de guerra contra Francesc Ferrer i Guàrdia, a la sala d'actes de la presó Model de Barcelona, les autoritats desplegaren un fort dispositiu de seguretat entorn del centre penitenciari. Davant de la porta principal, s'hi col·locà una secció de la Guàrdia Civil a cavall, sota el comandament d'un capità, mentre que el seu voltant estava fortament vigilat per forces d'aquest cos i del cos de seguretat.

Tan aviat com el rellotge de la presó va tocar les vuit del matí, a l'interior es va constituir la taula del consell de guerra. El judici estigué ple d'irregularitats, generaren la indefensió de Ferrer, amb acusacions que feien referència a fets relatats per terceres persones, que el situaven en diferents punts de la revolta.

A més, la defensa veié com no disposava de cap testimoni a favor seu, atès que familiars i persones conegudes que el podien defensar, havien estat desterrades fora de Catalunya. Malgrat no dir-ho explícitament, es tractava de condemnar-lo per altres accions i fets que havien passat abans, com l'atemptat de Mateu Morral contra Alfons XIII i Victòria Eugènia, el 31 de maig de 1906, dia de les seves noces. Un judici del qual havia sortit absolt.

Finalment, passada l'una del migdia, el consell de guerra es va donar per acabat.

L'execució

Poc després, Francesc Ferrer i Guàrdia fou traslladat al castell de Montjuïc, a l'espera de sentència ferma, que se li va comunicar el dimarts a la tarda, entrant en capella a les vuit de la tarda. En aquesta situació va rebutjar tots els oferiments de rebre assistència per part de diferents religiosos i confreres que s'hi atansaran. i només mantingué relació amb un notari. A les vuit del matí, unitats de cavalleria del regiment de Montesa es distribuïren per la muntanya de Montjuïc, barrant el pas a qualsevol persona que volgués apropar-se al castell.

A tres quarts de nou i amb les forces formades al fossat de Santa Eulàlia, Ferrer i Guàrdia, al mig d'un escamot, es dirigí fins al punt de l'execució. Després de refusar, agenollar-se i de col·locar-se d'esquena al piquet d'execució, mentre li embenaven els ulls, va proclamar la seva innocència, cridant també "visca l'Escola Moderna", frases que va tornar a pronunciar al fil de la descàrrega dels fusells dels soldats, i va caure a terra mort, a les nou i cinc del matí del 13 d'octubre de 1909.

L'apunt

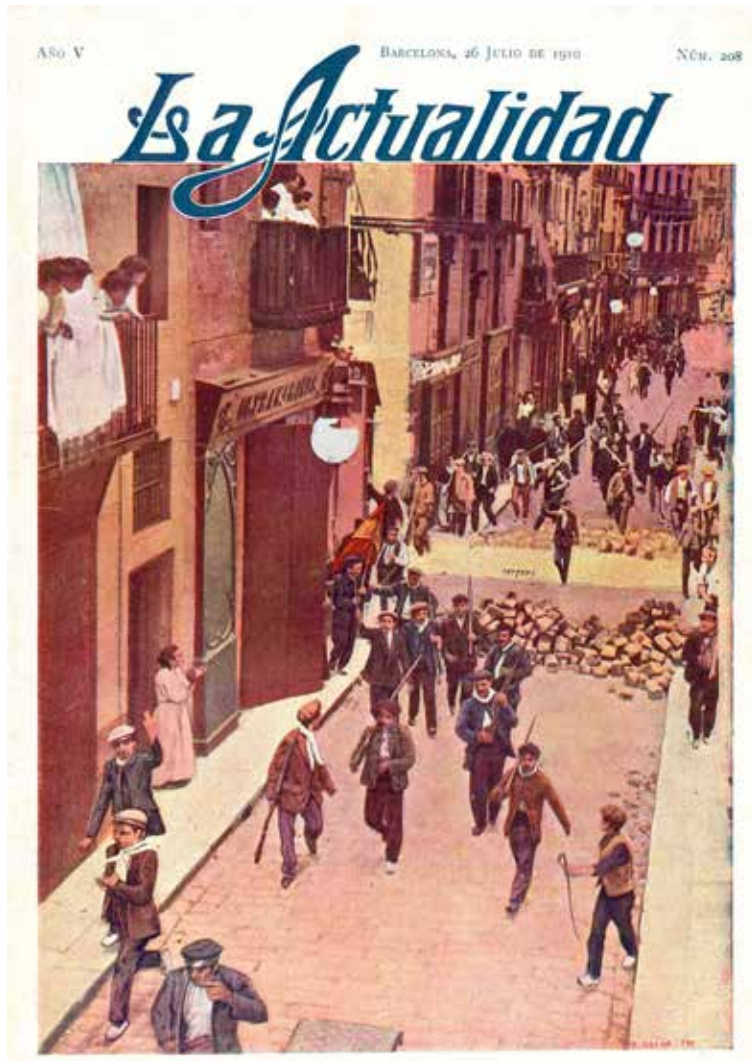
Arran del procés i execució de Francesc Ferrer i Guàrdia, va caure el Govern d'Antonio Maura. Internacionalment, es produïren tot un seguit de manifestacions i d'actes de protesta a tot Europa, així com a diferents països de la resta del món, en els quals, persones de totes les sensibilitats humanistes i progressistes, mostraren el desacord amb la sentència. El 1911, a Brussel·les, es va inaugurar un monument en homenatge a Ferrer i Guàrdia.

La imatge

Durant la Guerra Civil Espanyola, a la plaça d'Urquinaona es va descobrir una placa en record de Francesc Ferrer i Guàrdia, el 18 de gener de 1937.

A tall de cloenda

Portada del número extraordinari de la revista *La Actualidad*, del 26 de juliol de 1910, dedicat a la Setmana Tràgica amb un dibuix que recrea les barricades i la revolta. HEMEROTECA

Dels fets ocorreguts entre el 26 de juliol i l'1 d'agost de 1909, s'han escrit molts llibres, i molts estudiosos n'han publicat treballs, que estan a l'abast de qualsevol persona que vulgui profunditzar en el tema. La Setmana Tràgica va ser un cúmul de desencerts dels governants vers un tema particular que no van saber afrontar en el seu moment i que acabar en una guerra, en un conflicte que es va perllongar durant anys, i que va produir patiments i morts en les classes més desfavorides del país.

Un foc no s'encén si abans algú no ha anat posant-hi llenya. A començament del segle XX els obrers, cada vegada més, s'estaven organitzant per plantar cara a les classes dominants. Els anarquistes de la CNT hi estaven preparats, però la revolta va aturar la seva creació durant un temps, mentre que la patronal recorria a la policia, guàrdia civil i l'exèrcit, per sufocar qualsevol protesta que els obrers poguessin fer per millorar les seves condicions laborals i econòmiques. L'enviament de reservistes a Melilla va ser la gota que va fer vessar el got. Fou aquesta, però podia haver estat una altra qualsevol. El cert és que aquells dies la protesta va estar al carrer, en forma de vaga general, amb la construcció de barricades i amb l'enfrontament amb les forces d'ordre.

En aquest sentit, els obrers de Gràcia es van sumar a les protestes, fent sentir les seves reivindicacions al peu de les barricades i, com era habitual, l'Exèrcit i la Guàrdia Civil els va fer fora a trets de canó, segurament una lluita desproporcionada. D'altra banda, hi havia també els incendiàries, persones de l'entorn anticlerical, que culpaven el clero de part de les desgràcies: tot plegat, un estira-i-arronsa dels uns i els altres, que com sempre no va acabar bé pel que fa a la banda obrerista, amb morts i detinguts.

En aquesta part, també cal fer esment del paper de la Creu Roja de Gràcia en l'atenció de ferits i morts. Tot plegat, molt intens durant els primers dies dels esdeveniments.

El dilluns 2 d'agost, la gent va tornar a la feina com si res hagués passat, mentre els patrons pagaven la setmanada dels seus treballadors -dels que no estaven detinguts o empresonats. Segurament, com aquella dita de "roda el món i torna el born".

L'apunt

Arran dels fets viscuts durant la Setmana Tràgica a finals del mes de juliol, primers d'agost de 1909, i a les portes de la celebració de la Festa Major de Gràcia, aquell any, els carrers i places que l'estaven preparant, es trobaren que, a causa de les circumstàncies revolucionàries, la festa no es podia celebrar. Per tant, hagueren de guardar tots els diners recaptats fins a aquell moment, així les coses que poguessin tenir preparades, per guardar-les per la Festa Major de 1910, que es va celebrar amb tota normalitat i amb una dotació econòmica de gairebé el doble, pel fet de sumar els diners recaptats el 1909 amb els del 1910.

La imatge

Soldats en formació per un carrer de Barcelona, preparats per restablir l'ordre establert pel capità general de Catalunya.

Itinerari

Fotografia acolorida de la ciutat de Barcelona, vista des de Montjuïc durant la crema de convents a la Setmana Tràgica, publicada per la revista *La Actualidad* del 26 de juliol de 1910. CASTELLÀ/ARXIU JMC

01 - Introducció

Plaça de Lesseps, cantonada amb l'avinguda de la Riera de Cassoles

01 - La Setmana Tràgica de 1909

Plaça de Lesseps, cantonada amb l'avinguda de la Riera de Cassoles

01 - La guerra de Melilla

Plaça de Lesseps, cantonada amb l'avinguda de la Riera de Cassoles

01 - Mobilització de reservistes

Plaça de Lesseps, cantonada amb l'avinguda de la Riera de Cassoles

01 - Esclat popular

Plaça de Lesseps, cantonada amb l'avinguda de la Riera de Cassoles

02 - El tramvia a la Setmana Tràgica

Davant de l'edifici de la cantonada de la plaça de Lesseps amb el Torrent de l'Olla

03 - L'església dels Josepets

Església dels Josepets de la plaça de Lesseps

04 - Les barricades de Gràcia

Cruïlla del carrer Gran de Gràcia amb el de Santa Rosa

05 - La parròquia de Sant Joan de Gràcia

Plaça de la Virreina

06 - L'Oratori de Sant Felip Neri de Gràcia

Carrer del Sol, 8

07 - El convent-escola de les Carmelites

Descalces
Carrer del Montseny, 31-39

08 - Torrent de l'Olla - Travessera de Gràcia i la fàbrica d'electricitat

Travessera de Gràcia, 176

09 - La Creu Roja de Gràcia

Carrer de Ramon i Cajal, 14

10 - L'església de Santa Maria i Jesús de Gràcia

Carrer de Gràcia, 3

11 - La Guàrdia Civil en el conflicte

Els Jardinetes de Gràcia, davant del carrer de la Bonavista

12 - Intervenció de l'exèrcit a la revolta

Pla de Salmerón, al començament del carrer Gran de Gràcia

Bibliografia

Missa celebrada el diumenge 1 d'agost de 1909, al claustre de l'Oratori de Sant Felip Neri de Gràcia, després que l'església hagués estat cremada. MORAGAS/ARXIU JMC

- AUTOR DESCONEGUT. *El procés de Francesc Ferrer i Guàrdia*. Barcelona: La Vanguardia, 10 d'octubre de 1909.
- AUTOR DESCONEGUT. *L'execució de Francesc Ferrer i Guàrdia*. Barcelona: La Vanguardia, 14 d'octubre de 1909.
- BASTIDA i CANAL, Xavier. *La Parròquia de Sant Joan de Gràcia i el seu entorn*. Barcelona: Arxiu Diocesà de Barcelona, 1992.
- CASTILLO, Alberto del. *De la Puerta del Angel a la plaza de Lesseps*. Barcelona: Librería Dalmau, 1945.
- COLÀS, Ferran. *L'Oratori de Sant Felip Neri de Gràcia. Cent anys de vida*. Barcelona: Oratori de Sant Felip Neri, 1985.
- CONNELLY ULLMAN, Joan. *La Semana Tràgica*. Barcelona: Ediciones B, S. A., 2009.
- CONTEL, Josep Maria. *La cotxera "Auxiliar"*. Barcelona: Revista del Barris Gràcia, Ajuntament de Barcelona, desembre 2005.
- DALMAU, Antoni. *Set dies de Fúria, Barcelona i la Setmana Tràgica (juliol de 1909)*. Barcelona: Columna Edicions S. A., 2009.

- DIVERSOS AUTORS. *Actes de les Jornades sobre la Setmana Tràgica (1909) Barcelona, 5, 6 i 7 de maig de 2009*. Analecta Sacra Tarraconensia - Revista de ciències historicoeclesiàstiques, volum 82. Barcelona: Balmesiana (Biblioteca Balmes), 2009.
- DIVERSOS AUTORS. *Tràgica, roja i gloriosa: Una setmana de 1909*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 2009.
- DIVERSOS AUTORS. *La Setmana Tràgica motius i fets*. Barcelona: Diferents Entitats, 2010.
- DOMÍNGUEZ ÁLVAREZ, Alexia. *La Setmana Tràgica de Barcelona 1909*. Valls: Cossèntania Edicions, 2009.
- MARÍN, Dolors. *La Semana Trágica. Barcelona en llamas, la revuelta popular y la Escuela Moderna*. Madrid: La Esfera de los Libros, S. L., 2009.
- MARTÍ I BONET, Josep M i ALTRES. *Els Josepets Parròquia de la Verge de Gràcia i Sant Josep*. Barcelona: Arxiu Diocesà de Barcelona, 1987.